

*''Te midden van vruchtbare en
vermaakelijke bouwlanden''*
**Fragmenten uit de
geschiedenis van Drogeham**

Door Dirk R. Wildeboer te Buitenpost,
secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen,
tel. 0511-541920

(deel I)

Opname van de zerk uit 1598 op het kerkhof bij Buweklooster ter nagedachtenis van ''die Eerbare en dochtsame Anne Folcke dr Grottiga huisvrouw va Siurd Iisma''.

In een in 1785 verschenen boek 'De Tegenwoordige Staat van Friesland' werd over Drogeham het volgende geschreven: ''Het dorp heeft een middelbaare omtrek, bevattende 27 stemdraagende plaatsen. De kerkbuurt ligt ten Zuiden en Zuid-Westen der kerk en van dezelve door een groote ruimte afgescheiden. Aan 't Zuid-Oosten staan ook veele huizen en plantagiën aan den weg, die alomme met boomen beplant, zeer aangenaam is; een weinig ten Zuiden van dien ligt het buurtje Hamshorn, gelijk ten Westen het buurtje Westerend, alles in vermaakelijke en vruchtbare bouwlanden, die het dorp van alle kant omringen. De Hamster akkers loopen tot aan Tietjerksteradeel in 't Zuid-Westen, terwijl zij zich ten Oosten tot aan de Opeinde strekken en ten Noorden van de Kootster landen door 't Kollonelsdiep gescheiden worden''.

Dorpsnaam

In het decanaatsregister van het bisdome Munster van voor 1441 komen we de namen "Asterham alias Drogeham" en "Westerham alias Gottum" tegen. Kooten en Drogeham vormden toen één parochie. Het doet denken aan de straatnamen Westerend en Oosterend, die wel in grotere dorpen voorkomen. Met "ham" wordt een gebied aangeduid dat opvalt door zijn hoogte. Hierdoor is het ook droger. De bewoners van deze regio hadden in oude tijden veel last van overstromingen. De Lauwerszee zou hier bij stormweer met gemak aan toe zijn gekomen. Men vertelde wel dat het kerkhof van Drogeham even hoog was dan de toren van Kollum. Uiteraard is dit niet juist, maar het is wel een aanwijzing dat de hoogte van dit kerkhof in het oog sprong.

Het voormalige dorp Harkema-Opeinde

In een decanaatsregister uit de 15e eeuw worden voor het eerst de namen van de dorpen in Achtkarspelen genoemd. Destijds waren er negen, waaronder ook Harkema-Opeinde, toen genoemd Harkingekeerke. Vergeleken met de andere dorpen was Harkema-Opeinde vrij klein. In het boek "Tegenwoordige Staat van Friesland" werd het dorp in 1786 als volgt beschreven: "Harkema-Opeinde, een dorp zonder kerk, ten zuidwesten van Augustinusga, klein van omtrek, en alleen voorzien van 16 stemdraagende plaatsen, die alle zeer vermaakelyk in 't geboomte en in de bouwlanden liggen. By den naam Opeinde is waarschijnlijk de naam Harkema gevoegd, omdat die de Stichter, of ten minsten een van de voornaamsten des dorps is geweest, tot onderscheiding van Opeinde in Smallingerland. Door dit dorp gaat de rydweg van Leeuwarden naar Augustinusga. Ook behoort hier onder Buweklooster, gesticht door Buwe Harkema, zynde 'er nog heden eenige overblyfzelen van 't oude muurwerk te zien. Niet verre van hier vindt men eenige huizen met een schoone streek bouw-

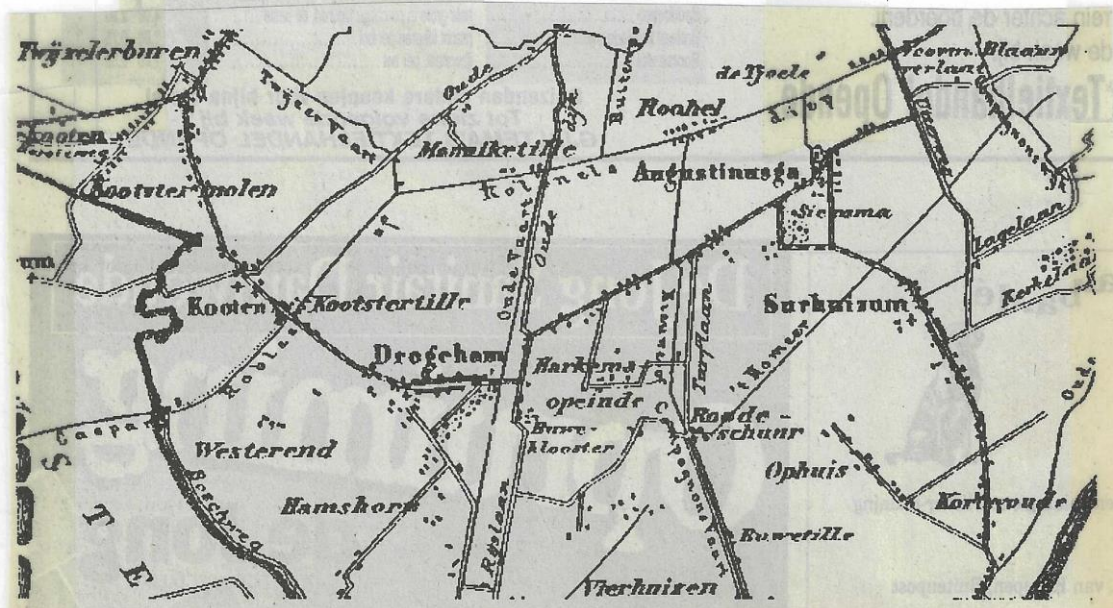
Verdwenen van de kaart

In 1920 nam de gemeenteraad van Achtkarspelen het besluit om met ingang van 1 januari 1921 een aantal dorpsgrenzen te wijzigen. Twijzelerheide en Boelenslaan werden o.a. nu zelfstandige dorpen, maar het "oude" Harkema-Opeinde verdween van de kaart. Ten zuiden van dit oorspronkelijk dorp was op de heide in de loop der jaren een geheel nieuw dorp ontstaan. De gemeenteraad besloot nu om dit nieuwe dorp Harkema-Opeinde te noemen. Later werd de officiële naam Harkema. De kern van het oude dorp werd bij Drogeham gevoegd. Alleen het gedeelte ten noorden van het Prinses Margrietkanaal en het gedeelte ten oosten van de Feansterfeart kwamen bij Augustinusga. Van het oude dorp Harkema-Opeinde valt niets meer terug te vinden. Alleen het kerkhof Bouwekleaster is hiervan nog overgebleven.

land, en verder zuidwaarts een onbebouwd heidveld; doch ten Noorden veel laage landen, loopende tot aan 't Kollonelsdiep".

Op het genoemde "onbebouwd heidveld" ligt nu het huidige dorp Harkema. De kern van het oude dorp Harkema-Opeinde werd gevormd door de tegenwoordige Hamsterpein en het Bouwekleaster. Het dorpsgebied van het oude dorp was vrij smal en langgerekt. De noordgrens lag over het Kolonelsdiep (Prinses Margrietkanaal) heen en eindigde niet ver van Lutkepost. Dit grensverloop lijkt merkwaardig, maar men moet hierbij bedenken dat de dorpsgrens ouder is dan het latere gegraven Prinses Margrietkanaal.

Het Aardrijkskundig Woordenboek van Van der Aa, maakte in 1841 o.a. voor het dorp met het daartoe behorende gehucht Buweklooster melding van 100 huisgezinnen en ongeveer 550 inwoners, die meest in de landbouw en veeteelt hun bestaan vinden; ook waren er twee scheepswerven. Deze scheepswerven lagen bij de huidige buurtschap Reahel.

Het oude dorp Harkema-Opeinde lag in de buurt van de Hamsterpein nabij de buurtschap Buweklooster. De plek van het huidige Harkema ligt nu enkele kilometers zuidelijker (fragment kaart Achtkarspelen uit 1865 van J. Kuiper).

Het Buweklooster

De officiële naam was "Sepulchro Sanctae Mariae" wat Latijn is voor "Graf van de Heilige Maria", maar deze naam is weinig bekend. Het was omstreeks 1240 dat onder Augustinusga een rijk man woonde, die de naam van Buvo droeg. Hij had geen vrouw en kinderen. Op voorbeeld van zijn tijdgenoot (volgens sommigen, maar waarschijnlijk ten onrechte, zijn broer) Gerco, wilde hij een klooster stichten. Buvo wendde zich tot de abt van Mariengaarde om raad en hulp en deze werd hem verleend. Er werd een schip naar Hamburg gezonden om hout, er kwamen timmerlieden en metselaars en in 1249 was het klooster bewoonbaar. Een aantal maagden, die in het klooster van Bethlehem (Bartlehiem) waren opgeleid en van wie verschillende uit de buurt van Augustinusga afkomstig waren, werd naar het nieuwe klooster overgebracht. Een groot aantal rijke en adellijke meisjes wilden destijds hun leven geheel aan God wijden of waren door hun familie naar het klooster gestuurd. Hun rijkdommen werden in de regel dan aan het klooster geschonken. Zo kwam het dus dat Bethlehem met een bezit van 100 hectare land het rijkste nonnenklooster van Friesland was. Het is bekend dat het Buweklooster een goede naam had. In 1290 waren er maar liefst 170 bewoners. Het klooster hield zich echter niet alleen met geestelijke zaken bezig. De heide tussen de Monnikegreppel (Müntsegrope) en de Quakkenburgsgreppel behoorde bij Buweklooster. Er werden grote stukken in cultuur gebracht. Uit het hoogveen werd turf gegraven. In 1522 sloot Buweklooster een overeenkomst met Tjaard van Burmania, lid van het rechtcollege, het Hof van Friesland. Dit heerschap had het zuidelijke gedeelte van het Surhuzumer veen gekocht en wilde een vaart graven die hij en het klooster gezamenlijk konden gebruiken. De overeenkomst luidde: "Elk zal een vaart slaten: ik Tjaard van Burmania naar de Lits, so breed, datter twee schuyten neffens den anderen moegen vaeren". In 1580 namen de Staten van Friesland het besluit, dat de Rooms-Katholieke godsdienst verboden moest worden en de kloosters dienden te worden gesloten. Op een verkoping op 29 maart 1580 werd alle huisraad en andere roerende zaken van de hand gedaan. Behalve het klooster was er ook nog een boerderij met zo'n 400 stuks vee. Verder was er een groentetuin, een gracht, een bleek en een molen. De landerijen kwamen in het bezit van de Staten van Friesland. Onlangs heeft de gemeente Achtkarspelen borden geplaatst die aangeven waar Buweklooster lag.

Het kerkhof

Omdat het klooster niet meer werd be-

woond, raakte het kerkhof langzaam in verval. De laatste overblijfselen van het klooster werden in 1800 gesloopt, maar het kerkhof bleef wel bestaan en kwam onder het beheer van de kerkvoogdij. De klok in de klokkenstoel is volgens een inscriptie uit 1760 en bevat de volgende tekst: "Den Weledelen Gestrengen Heer Aulus van Haersma/Grietman over Agtkarspelen/en mede Gedeputeerden Staet van Friesland/Jelke Meines als Kerkvoogt/Jodocus Heeringa Predicand/van Harkema-Opeynde". Tijdens de oorlogsjaren (1940-1945) kregen onze bezetters, om de oorlog verder te winnen, grote behoefte aan grondstoffen voor het maken van munitie. Men kwam toen op het idee om de torenklokken e.d. te roven en naar de smeltovens in Duitsland te brengen. Op een gegeven moment was de klok in de klokkenstoel bij Buweklooster verdwenen. Men veronderstelde dat deze in opdracht van de Duitsers was weggehaald. Maar dat bleek niet zo te zijn. Na de oorlog vond men de klok op het kerkhof. Iemand had zich er over ontfermd. Waar de klok was "ondergedoken", is nog steeds niet precies bekend. Doordat de klokkenstoel in de loop der jaren was verrot, zag men door de inspanningen van vrijwilligers, t.w. de timmerlieden uit Drogeham en met subsidie van de gemeente, kans om een nieuw exemplaar te bouwen, die in 1951 in gebruik werd genomen. Een uitbreiding van het kerkhof vond plaats in 1944. Er begon toen ruimtegebrek te ontstaan op de begraafplaats bij de Hervormde kerk in Drogeham. Door deze uitbreiding was het baarhuisje op een ongeschikte plaats komen te liggen en daarom besloot men in 1953 tot het bouwen van een nieuw baarhuisje met rieten dak. Omdat de kas toen helemaal leeg was, hield men in samenwerking met Plaatselijk Belang van Drogeham, een actie om graven te verkopen en zo uit de schulden te komen. Deze actie slaagde en Buweklooster was uit de rode cijfers. Een bijzonder feit is dat de kopers geen grafrechten behoeven te betalen. Deze kosten worden betaald uit een bepaald fonds van de kerkvoogdij van Drogeham.

Grafstenen

In juni 1973, toen de grafdelver Tjerk B. Helder op het kerkhof bij Buweklooster bezig was om een graf te maken, vond hij een oude zerk uit 1598. Dit was dus na de reformatie. Het opschrift is:
 "Ao 1598 de 25 ianeuarijs stierf die Eerbare en dochtsame Anne Folcke dr Grottiga, huisvrouw vá Siurdit Itsma".
 Er komen twee wapens op voor, die beiden aan een tak hangen. Mogelijk hebben de Itsma's hier land in eigendom gehad, dat oorspronkelijk in bezit was van het Buweklooster. Op het Stemkohier van Harkema-Opeinde van 1698 komt voor een zekere Pop Fockes (of Pooge Focks) Itsma, eigenaar van de stemdragende plaats nr. 95. Volgens dit kohier van 1718 is het dan nog zijn eigendom, maar wordt de naam als "Itsma" vermeld. De bijzondere steen werd, nadat ook het Fries Museum pogingen had gedaan om de zerk in bezit te krijgen, ingemetseld in een zijmuur in het baarhuisje op het kerkhof. Een merkwaardig opschrift is die op de steen bij de N.H. kerk van boer Bartele O. Vries. "Rustplaats van Bartele O. Vries, sedert 26 Juli 1920 weduwnaar van Ruurdte P. van der Berg, geb. te Kooten, 6 April 1838, overl. te Harkema-Opeinde 3 October 1920.
*Hier rust hij, die 't jagen stout,
 Op hazen en patrijzen
 De schrik was van veld en woud,
 Waar hij ter jacht mocht reizen,
 Wien na een moeilijk aardsche leven,
 Dit graf ter rustplaats werd gegeven".*

Na de reformatie

In maart 1580 vergaderde de Friese landdag. Het was met de macht van de Spanjaarden nu bijna gedaan in Friesland. De verzamelde vertegenwoordigers van de grietenijen en steden besloten dat maatregelen genomen moesten worden tegen "de groote zwaere menichfuldigen abuysen, dwalinge ende misbruycken" in de kerk van Rome. De Roomse eredienst werd afgeschaft en alle Roomse geestelijken werden uit hun ambt gezet. De Gereformeerde (Hervormde) eredienst was alleen toegestaan en kreeg een bevoorrechte positie. Bij de aangifte van de bezittingen in 1581, die na de kerkelijke omwenteling moest worden gedaan, bleek dat het maar een armoedige boel was in Drogeham. Men had nogal wat geld moeten lenen om de zaak draaiende te houden. Er waren veel kosten gemaakt voor de pastorie en schuur "d'welcke verbarnt weren". Dit wijst op schade door de strijd tegen de Spanjaarden in die tijd. Tot ongeveer 1594 werd er nog hevig gevochten tussen de Spaanse en Staatse troepen in de grensgebieden van Friesland en Groningen. Gelukkig werd uiteindelijk in 1594 de stad Groningen op de Spanjaarden veroverd en het gevolg voor Achtkarspelen was dat van deze kant geen gevaar meer was te vrezen. Er ontstond nu een vrij rustige situatie, waarin een kerkelijke gemeenschap kon worden opgebouwd. De synode besloot in 1595 dat de classis Dokkum predikanten naar de grietenij Achtkarspelen moest zenden. Kennelijk heeft deze classis de opdracht uitgevoerd, want verschillende eerste predikanten in deze regio deden zo omstreeks het jaar 1600 hun intrede.

Predikanten te Drogeham

Het duurde tot 1606 voordat Drogeham (gecombineerd met Harkema-Opeinde) een eigen predikant kreeg. Deze eerste dominee was Gerrit Jans, een

vroegere pastoor, die was overgegaan naar de Hervormde kerk. Het is opmerkelijk dat dit dorp in de eerste twee eeuwen na de reformatie 11 predikanten heeft gehad, van wie er 7 in deze plaats zijn overleden en in de oude kerk begraven. Eén van de taken van de dominee was het bijhouden van de kerkregisters van doop, huwelijk en overlijden. Ds. Jodocus (Jouke) Heeringa, die de gemeente diende van 1741-1782, was bijzonder nauwkeurig in zijn aantekeningen. Zo kunnen we verschillende namen met de beroepen in de doopboeken lezen. Geert Claeses was opsigter bij de Molen, Dirk van Dalsen was Doctor en Chirurgijn, Claas Gerrits was meester Kuiper en Houtkooper en Sjoerd Wijma was de Schoolmeester.

Een aantal aantekeningen: "1772: Wolter, zoon van Lutske Jans in Drogeham, geb. den 16 Augusti 1771, waarvan, ingevolge belijdenis van de Moeder Vader is Sybren Willems in Harkema-Opeinde, in Onegt verwekt, ter doop gehouden door de Grootvader Jan Liewes in Drogeham, nevens de Moeder Lutske Jans, den 3 May 1772. N.B. De Grootvader is Lidmaat en de Moeder na voorgaande onderwijs en overtuiging Beleed haare Misdaden met boete Tranen". We kunnen constateren dat er op dit gebied veel is veranderd in de loop der tijden.

In het overlijdensboek valt het volgende te lezen: "1753: Lamke Benedictus, huisvrouw van Feike Gerrits, 60 jaar, overleden 3 Dec., begraven 11 Dec. in een witte kist op haar begeerte. 1777: Pyter Aukes Alma in Drogeham is den 16 Febr. ('s avonds verongelukt in 't ijs

tussen Bergum en Oostermeer en ontdekt of gevonden den 6 May 's morgens en 's avonds in stilte begraven in Drogeham den 6 dito".

In het trouwboek van de kerk van Drogeham staat het volgende genoteerd: "Anno 1751 den 17 October hebben haar eerste voorstel gehat Geert Beerents, Mr. Wever alhier en Trijntje Jans beide in Drogenham den 23 October, door den Heer Grytman geraadpleegt zijnde, geordonneert de gebodens te laten staan, totdat Trijntje Jans van Ed Hof van Friesland permissie om te trouwen versogt en gekreegen hadde, aangesien 't twijfelachtig is of haar eerste Man dood of nog levende zij, zijnde een gewezen Soldaat, die uit de Compagnie is gedeseerteert". Het trouwlustige paar moest dus nog even wachten totdat alle formaliteiten waren vervuld.

Een andere predikant te Drogeham in de 18e eeuw was Renicus Boerboom. De kerkganger Tacke Hendriks was een grote tegenstander van deze dominee. Hij liet dan ook duidelijk merken hoe hij over zijn herder en leraar dacht. Over het gedrag van Tacke tijdens een kerkdienst op 13 februari 1718 kunnen we iets lezen in de rechterlijke stukken van het Hof van Friesland d.d. 23 februari 1720. Wat was er gebeurd? Tijdens een avondmaalsdienst kwam ds. Boerboom van de kansel af om het formulier te lezen. Daarmee bezig zijnde, riep onze Tacke in eens: "Dit is een huichelspel Heerom, daer moet de quast oer gaan!" Blijkbaar bedoelde de ordeverstoorder: Dit is huichelen dominee, de kwast moet er over". De kerkenraadsleden pakten hem beet en

hij werd buiten de deur gezet. Twee jaar later werd het nog erger. Op zondag 11 februari 1720 begaf dominee zich na de preek van de kansel naar de tafel om het heilig avondmaal te houden. Eer het zover kwam, liep Tacke op de tafel toe, nam het brood uit de schaal en gooide dit de predikant en de kerkenraadsleden in het gezicht. De man werd nu overmeesterd en de kerk uitgebracht, terwijl dominee het brood bij elkaar zocht. Maar nu was de maat vol. Tacke moest terecht staan voor de heren van het Hof van Friesland. Deze waren van mening dat Tacke Hendriks een zware misdaad had begaan en veroordeelden hem tot vier jaar gevangenisstraf.

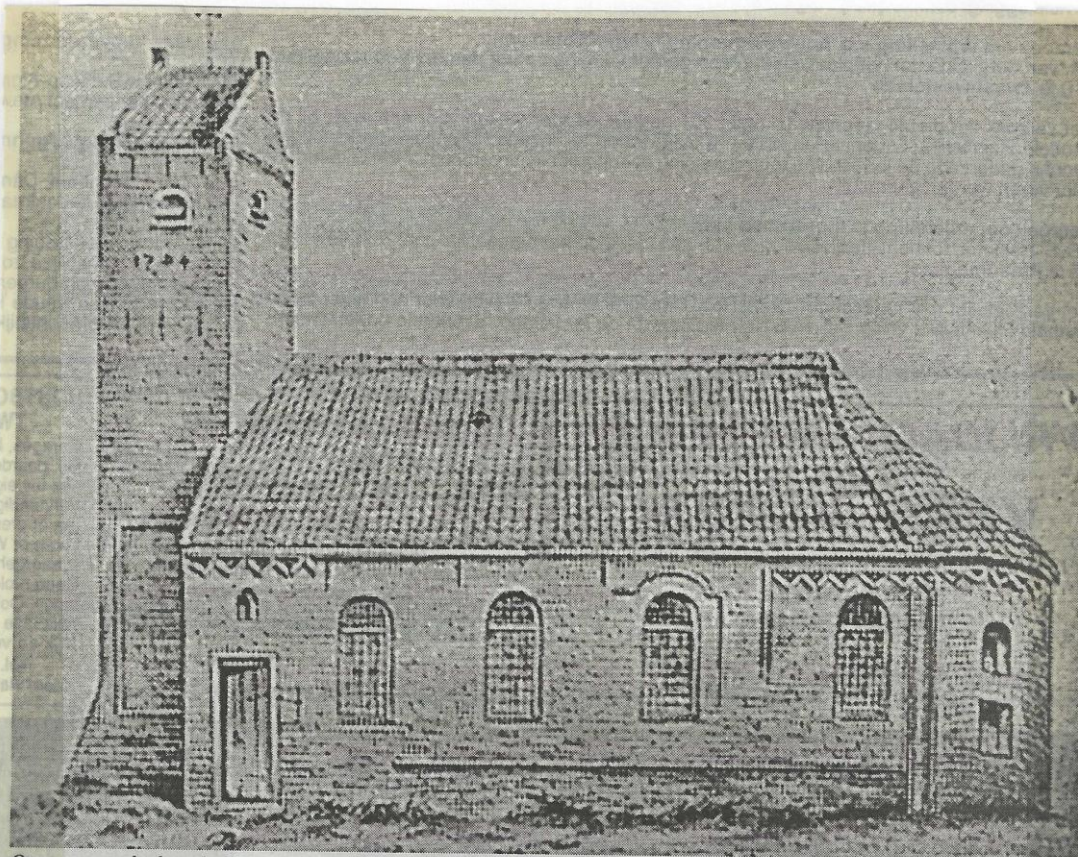
Onderwijs

Zoals in vele andere plaatsen heeft Drogeham meerdere eeuwen een kerkelijke dorpsschool gehad, die in het begin van de 19e eeuw een neutrale school werd. De behuizing was slecht. Er was dan ook sprake van het bestaan van een schoolhok bij de kerk. Op deze plek verrees in 1826 een nieuwe school met als meester Hendrik Jans Posthuis. Dit gebouw bleef in gebruik tot 1872. Aan de "kunstweg" in het westen van het dorp verrees toen een nieuwe school met twee lokalen. Door een vouwdeur op te trekken kon het tot één ruimte worden ingericht voor 164 kinderen. De gemeente Achtkarspelen gunde de bouw van de school met hoofdenwoning aan de laagste inschrijver t.w. Sake Durks van der Meer voor f 6093,-. Raadslid Berghuis stelde voor 2 pompen aan te brengen. De prijs van 1 pomp was f 11,-. Maar 9 van de 11 raadsleden vonden dit wat een al te kostbare zaak. Het plaatsen van een emmer water bij de school kon ook wel en was veel goedkoper. Het voorstel van Berghuis werd dan ook verworpen met 11 tegen 2 stemmen. De heer Frank, die een uitstekende naam had als onderwijzer, is vele jaren hoofd geweest. Door een tekort aan leerlingen werd de school in 1934 opgeheven. Het laatste hoofd was de heer Wieling. Drogeham kreeg in 1899 een Christelijke school, die in de wandeling de Geref. school werd genoemd. In 1912 kwam naast deze "gemengde" school een Hervormde school. Het is gebeurd dat een bejaarde "Hamster" alle drie scholen heeft bezocht. Eerst de openbare, daarna de "gemengde" en toen in 1912 de Hervormde, die in dat jaar werd gesticht. Per 1 augustus 1997 was er een fusie van de twee overgebleven basisscholen, die in het jaar 2000 in één nieuw gebouw werden gehuisvest.

Einde van deel I. Deel II (tevens slot) volgt ongeveer over 4 weken.

Restant van het Buweklooster in 1723 (tekening Stellingwerf).

Opname van de dorpskerk met toren te Drogeham van voor de afbraak van het kerkgebouw in 1875. De kerk werd door een nieuwe vervangen en in dezelfde stijl weer opgebouwd. Ongeveer 1200 is het bouwjaar van de toren.

Tot 1899 was de openbare school, afgebroken in 1977, de enige in het dorp. Op deze locatie staat nu de Geref. kerk (vrijgemaakt). Op de foto is afgebeeld het nog overgebleven "skoallehûs", dat er nog staat.

*''Te midden van vruchtbare en
vermaakelijke bouwlanden''*
**Fragmenten uit de geschiedenis
van Drogeham**

Door Dirk R. Wildeboer te Buitenpost,
secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen,
tel. 0511-541920

(deel II)

In het in 1841 verschenen Aardrijkskundig woordenboek van A.J. van der Aa, lezen we over Drogeham: als ''over een dorp omgeven door vruchtbare bouwlanden. Met de buurten Hams-horn, Westerend en Rode Helling (gemeentelijk Rohel ge-noemd) telt het dorp 90 huizen en 480 inwoners. De hoofdmid-delen van bestaan zijn landbouw en veeteelt''. Zo vertelt Van der Aa verder over die tijd: ''het dorp bezit een roggemolen en smederij. Drogeham telt twee beestenmarkten, waarvan de eerste gehouden wordt op de 1e Dinsdag in Mei en de tweede op de vierde Woensdag in September''.

Bord met de naam van het buurtschap Buweklooster, geplaatst door de gemeente Achtkarspelen in 2000. (Foto: D.R. Wildeboer)

Drogehamstervaart

In 1885 was het de eerste keer dat de aanleg in de gemeenteraad van Acht-karspelen aan de orde kwam. In het raadsverslag kunnen we hierover onder meer het volgende lezen: "Wordt gelezen een adres van P.B. Bosma en vier anderen, zich noemende eene commissie, door de ingezetenen te Drogeham, op een algemene vergadering daartoe benoemd en waarbij om aangevoerde redenen wordt verzocht hun dorp in 't genot te doen deelen van een eigen dorpsvaart te bezitten". Er werd besloten om het verzoek in handen van Burgemeester en Wethouders te stellen en rapport. Het bleef nu vijf jaar stil en het is niet duidelijk of er verder is aan gewerkt. In 1890 kwam er een nieuw verzoek binnen van R.J. de Boer en andere inwoners van Drogeham "daarbij verzoekende te besluiten tot het doen graven van eene vaart van af het Kolonelsdiep te Munniketille tot de buurt te Drogeham. Reeds lang werd de behoefte in Drogeham gevoeld om een eigen vaarwater en dat de inwoners hunne landbouwproducten niet anders kunnen bekomen dan per as te Kootstertille, nagenoeg een half uur van het dorp Drogeham verwijderd". Dit verzoek werd hetzelfde jaar nog behandeld en kwam er een voorstel.

Wat stond o.a. in dit voorstel? Het bleek de bedoeling te zijn om de Oude Vaart vanaf het Kolonelsdiep over een lengte van 625 meter te verbreden en dieper te maken en daarna een nieuw stuk te graven tot aan het dorp. "Zij zal eene breedte erlangen van 8.50 meter op z.p., eene diepte van 1.30 m. beneden dat pijl, met vallingen van anderhalf op één en van twee op één. De aanleg van deze vaart heeft ten doel, om zowel het dorp Drogeham met 1760 zielen op de kortste en beste wijze met het algemeen scheepswater, het Kolonelsdiep te verbinden, als om voor de gronden onder dat dorp en onder Harkema-Opeinde gelegen door den aanleg van een aan- en afvoerkanaal te bevorderen, dat die gronden meer en beter in cultuur zullen kunnen worden gebracht, of hunne productiviteit verhoogd". Dit nieuwe stuk staat op recente kaarten aangegeven als Drogehamstervaart.

Het voorstel werd uitvoerig besproken. "Tegen het groote cijfer zag men op", het raadslid Berghuis was op het terrein geweest "en het plan kwam hem kostbaar voor, daar men door het vaste land gaat". Uiteindelijk werd besloten om voor rekening van de gemeente de vaart te graven, zulks onder de voorwaarden dat er een subsidie kwam uit het Slikgeldenfonds van f 4.500,-, dat de provincie minstens 25% van de kosten betaalde en dat door de ingezetenen van Drogeham aangeboden som van f 1.208,50 op de eerste aanvraag van Burgemeester en Wethouders beschikbaar zou worden gesteld. De totale kosten waren f 13.597,64, waarvan ruim f 7.000,- voor rekening van de gemeente kwam. Niet alle vroede vaders waren blij met het voorstel, want er waren 6 stemmen tegen en 9 voor. Blijkbaar zijn de subsidies en de vrijwillige bijdragen van ingezetenen van Drogeham binnengekomen, want het werk werd in 1891 uitgevoerd, waarvan nog een prachtige foto is bewaard gebleven en hierbij is afgedrukt.

Oude Vaart en Oude Dijk

De Oude Vaart droeg ook de namen van "Oude Drogehamster" en "Oude Monnekevaart". Wie vanaf de Kromelle links af de zandreed, de Oude Dijk inslaat, krijgt na enige tijd aan de linker kant een opvaart, die uitkomt in de tegenwoordige Drogehamstervaart. Op deze plaats kwam later een brugje, waarover later meer in dit artikel. De Oude Vaart kwam op dezelfde plek uit in het Kolonelsdiep (nu Prinses Margrietkanaal), tegenover Monniketille, waar nu de huidige vaart uitkomt. In oude tijden was hier een brug over het toen nog veel smallere Kolonelsdiep, die later werd vervangen door een overzet. Deze overzet was er in het begin van de 20e eeuw nog en deed onder meer dienst om vanaf genoemde Oude Dijk op de kortste manier naar Buitenpost te reizen. Op de hoek van de Oude Dijk en de weg naar Augustinusga heeft meer dan drie eeuwen herberg "De Kromelleboog" gestaan. Reeds in 1750 was er sprake van een uitspanning. Het was eigendom van de Hervormde kerk en de stemgerechtigden van het dorp hielden hier hun vergaderingen. Omstreeks het jaar 1900 was Wieger van der Veen de huurder en er hing een uithangbord met de naam aan de gevel "Ziet omhoog, hier heb je de Cromelleboog", werd een vaste uitdrukking in de omgeving. In 1932 werd Klaas Hoekstra de eigenaar voor het bedrag van f 881,- en gaf bovendien nog f 15,- voor de oude tapkast. Hoekstra, die melkboer was, is in 1948 overleden. Hij was getrouwd met Antje van der Veen, dochter van bovengenoemde Wieger van der Veen. "Klaas Antsje" was een bekend persoon in Drogeham. Na het overlijden van haar man hield ze de herberg aan.

De afbraak volgde in 1964. Het bleek toen dat de binnenmuren waren opgemetseld van zogenaamde "oude Friezen". Op de plek werd een nieuwe woning gebouwd. Voor 1580 werd door de monniken van de Oude Dijk gebruik gemaakt om hun reizen naar Veenklooster. Het is waarschijnlijk dat de Oude Vaart ook door de monniken is gegraven, dit vanwege de oude naam "Monnekevaart". De vaart wordt nog regelmatig opgeschoond.

Voetpad en hooghout

De gemeenteraad besloot in 1892 op verzoek van J. van Houten e.a. om een voetpad langs de Drogehamstervaart aan te leggen. Het blijkt nu dat de aarde, die bij het graven van de vaart was vrijgekomen, naar de petgaten bij het nieuwe voetpad werd vervoerd om deze hiermee dicht te maken. Hierdoor konden weer een aantal percelen grond in cultuur worden gebracht. Op de plek waar de Oude Vaart uitkwam in de Drogehamstervaart kwam nu behoefte aan een brugje. Hierover staat in het raadsverslag het volgende geschreven: "De voorzitter komt het voor dat het noodig is een hooghout te leggen over de vaart lopende naar Kromelle, omdat de kinderen die naar school gaan, daarover moeten". Maar raadslid Berghuis vond dit te duur. "De heer Berghuis acht het beter een draaiplank te leggen, een flinke sterke plank met gewicht op het einde en een ijzeren ketting er aan bevestigd, om overgehaald te worden. Dit is veel minder kostbaar dan een hooghout. Hij zegt juist dezer dagen te Drachten verscheidene draaiplanken te hebben gezien, die wel doelmatig en veilig zijn". Maar Kuipers was het hier niet mee eens. Deze "was van oordeel dat een hooghout veel veiliger is, ook is aan eene draai meer onderhoud, terwijl de kosten niet veel verschillen". Ook de voorzitter van de raad, burgemeester Bekker, was voor een hooghout omdat "het hout hier geheel geïsoleerd komt te liggen en er geen toezicht over is". In een volgende vergadering van de gemeenteraad werd gekozen voor een hooghout, waarvan de kosten f 150,- bedroegen. Het verschil in kosten tussen een draaiplank met leuning, gewichten en een ketting en die van een hooghout was slechts f 20,-. Omdat dit kostenverschil gering was en een hooghout veel veiliger voor schoolkinderen, werd besloten "tot het doen maken van een hooghout". Inmiddels is dit hooghout al vele jaren geleden vervangen door een betonnen brugje, maar oudere mensen in Drogeham weten zich het hout nog wel te herinneren.

Afbeelding van de Drogehamstervaart (foto ansichtkaart)

Zandgraverijen

Het was in 1896 dat aan de raad van de gemeente Achtkarspelen werd voorgesteld "tot het laten zakken van land bij langs de vaart te Drogeham". Er werd toen vergunning verleend om hier zand te graven uit een perceel gemeentegrond, zulks op verzoek van "enige ingezetenen van Drogeham, die aldaar ene commissie uitmakende voor het exploiteren van zand". Voor een bepaald bedrag werd de toestemming verleend. De hoogte van het stuk land moest 1.30 meter boven zomerpeil blijven en binnen 4 jaar diende de graverij klaar te zijn, zodat het land dan weer in gebruik kon worden genomen. Door de in 1891 gegraven vaart kon het mooie "Drogehamster wite sân" nu gemakkelijk worden afgevoerd. In de Leeuwarder Courant vertelde in 1978 de toen 81-jarige Fokke Hoeksmā over deze zandgraverijen. Langs deze vaart lagen hoge percelen greide, waar wel een meter of twee zand onder zat. Woudzand werd veel gevraagd in die tijd, niet alleen in de bouw, maar ook door particulieren. Iedere fatsoenlijke boer en burger kocht jaarlijks een partijtje zand. Het werd ingedweild in de stoepjes en uitgestrooid op het voetpad en de boeren hielden in de wintermaanden de stal er mooi mee. Het was hard werken in deze zandgraverijen. Men stond twaalf uur per dag aan de schop voor een kwartje per uur. Door al de scheepjes, die het zand kwamen halen, was het een drukte van belang.

Straatnamen

Het was in 1954 dat Drogeham officiële straatnamen kreeg. Voor een groot deel werden deze ontleend aan de reeds bestaande namen. Op deze manier kon het bestaan van deze namen worden veilig gesteld. Behalve de praktische betekenis, geven de straatnaambordjes ook een soort les in de geschiedenis en de geakunde van het dorp. De namen werden in de Friese taal vastgesteld, wat in de vijftiger jaren van de vorige eeuw nog geen regel was, maar toen begon op te komen. Hierna volgt voor een aantal straatnamen de betekenis:

Bindert Japiksstrjitte en Kloostermarkamp

Deze namen zijn afgeleid van Bindert Japiks Kloosterman, eigenaar van één van de boerderijen op Buweklooster (buurtschap onder Drogeham). Wie "It Jubeljier" van Simke Kloosterman heeft gelezen, die kent de figuur van Bindert Japiks Kloosterman, die zijn boerderij tot een centrum van ondergrondse actie tegen de Franse indringers maakte.

Boskloane

Vroeger was hier het "bos" van een eendenkooi.

Boskwei

Dit is een vanouds bekende naam. De weg loopt door een landschappelijke fraaie "bosrijke" omgeving.

Bosmastrjitte

Generaties lang is de familie Bosma eigenaresse geweest van de grond, waarop deze straat is aangelegd. Vandaar deze naam.

De Kromelle

Dit is ook een heel oude naam die is ontleend aan de loop van de weg.

De Rysloane

Deze weg heeft zijn naam gekregen, omdat het aan weerszijden met hakhout (bjirken rys) is beplant.

De Sannen

Men had hier vroeger veel last van stuifzand.

Ds. Biesmastrjitte

Ds. Douwe Biesma (1907-1979) was de eerste Christelijke Gereformeerde predikant in Drogeham en stond hier van 1933-1949. Deze voorganger voelde zich zeer met het dorp betrokken. Dat blijkt onder meer uit het feit dat hij hier lang heeft gestaan en maar liefst 30 beroepen heeft gehad voor werd besloten een beroep van een andere gemeente aan te nemen.

Ds. van Velzenstrjitte

De theoloog Simon van Velzen (1809-1896) was predikant van de Hervormde Gemeente te Drogeham. Op 9 november 1834 werd kandidaat van Velzen hier bevestigd. De afscheiding te Ulrum was toen al een feit. Hij

kwam zeer spoedig in conflict met kerkelijke besturen over een adres aan de synode en over de gezangenkwestie. Daarna volgde schorsing en in 1835 scheidde hij zich af. In 1840 werd hij predikant te Leeuwarden en later te Amsterdam. Van Velzen was van 1854-1891 hoogleraar te Kampen. Op theologisch gebied heeft hij veel gepubliceerd.

Kimpaed

Ds. G. Kim heeft 38 jaar (1840-1878) de Hervormde Gemeente van het dorp gediend.

Gealstrjitte

Deze straat liep vroeger langs de Nachtegaalskamp, een perceel grond met deze naam.

Hearkepaed

Deze naam herinnert aan Sterke Hearke, van wie wordt verteld dat hij wel

1000 pond kon tillen. Zijn eigenlijke naam was Heerke Tjerks Witteveen en was veldwachter in Drogeham tot zijn pensionering in 1872. Witteveen stierf in 1890.

Ike Buorren

In de 18e eeuw had Drogeham een soort brink. In Drenthe is dit een dorpsplein met bomen. Over het rooien van de bomen verscheen in dit blad het volgende bericht:

"8 December 1909: DROGEHAM - Naar men verneemt is door de heeren Kerkvoogden en notabelen te Drogeham besloten om binnenkort een groote opruiming te houden. Het plan is n.l. om de bosch, de zoogenaamde "Ike Buorren" te laten rooien. Dit zal eene leegte worden midden in het dorp. Niemand zal zich het dorp kunnen voorstellen zonder dit bosch, daar de vorige rooijing om en nabij de tachtig jaren geleden moet zijn. Toen was het met eiken boomen beplant, vandaar de naam Ike Buorren, thans zijn het zware ypen waarmede het beplant is. Wij zullen dus ons zomersche lusthofje voortaan moeten missen. Wat zullen we er voor in de plaats krijgen? 't Zou de mooiste standplaats zijn in de Gemeente".

Rond 1914 werd de laatste iep gerooid.

It Kleasterbreed

Deze weg loopt langs de buurtschap Buweklooster, de naam van het gelijknamige klooster dat hier heeft gestaan.

Skieppedrifte

Vroeger hielden de bouwboeren veel schapen voor de bemesting van het land. Deze schapen werden gehouden op de heidevelden ten zuidwesten van het dorp. De reed waarlangs de scheper met zijn schapen langs trok kreeg de naam Skieppedrifte of Drifte.

Opname van de in 1964 afgebroken herberg 'De Kromelleboog' met de laatste herbergierster mev. Antje Hoekstra-van der Veen.

Slotstépaed en Slotstrjitte

Deze namen zijn ontleend aan de omstreeks 1770 te Drogeham gebouwde buitenplaats, gesticht door Mr. J.L. Dois van Haersma, die een zoon was van de grietman Arent van Haersma van Achtkarspelen. Zelf was hij raadsheer in het Hof van Friesland en secretaris van Achtkarspelen. Het "slot" bestond in 1830 nog. Het juiste tijdstip van afbraak is niet bekend.

Gaatske Posthumus-Wijma vertelt

Van de hand van deze persoon is een korte beschrijving van Drogeham be waard gebleven, waar verteld wordt, hoe het dorp er vroeger uit zag. Gaatske werd in 1875 geboren en was een dochter van Jakob Wiebrens Wijma en Hinke Taekes Wouda. Zij trouwde in 1901 met Anne Posthumus. Verhalen als deze zijn zeer waardevol voor de plaatselijke historische beschrijving. Helaas komt men ze maar weinig tegen. Onderstaand volgt het verhaal van mevrouw Posthumus.

"In vroegere dagen bezat Drogeham geen vaarwater, als we konden schaatsrijden moesten we soms lopen tot Surhuisterveen naar de Wijde Pet. Er stonden in die tijd wel 3 herbergen, de eene had tot uithangbord een zwart paard en de andere een gouden wagentje en de derde is nu de woning van H. van Houten. Er stond ook een groot bosch met groote boomen, waar nu 4 nieuwe huizen zijn verrezen. Dat bosch diende dan tot wandelpark en 2 maal in 't jaar werd er veemarkt gehouden. Het is nu helemaal vervallen. Heel vroeger stond er een mooi Slot, waarvan de naam Slotstee nog is overgebleven. Bij dat slot was een groote vijver, waar toen de buurt bij droogte water kon halen, gelijk nu de dorpspomp. Ook waren er grachten om dat slot, die nu nog de Heersgrachten heten, maar hadst droog staan. Daar hebben wij als kinderen wel schaatsgereden. De hoofdweg was toen straatweg en de achteromwegen allemaal zand. Ook stonden er meer huizen, zoals dat van P. Terpstra, maar die zijn langzamerhand vervallen. Als het bij de winter erg koud was, preekte dominee in de consistorie, wat later de naaischool is geworden. In die tijden was er geen kachel in de kerk en al in het lokaal. Dan stonden er lange banken in het lokaal, waar 6 op konden zitten. Dan kwamen er verscheidene uit de heide, die dan middags in het lokaal bleven met boterhammen en dan na de tweede dienst weer naar huis. Er bestond maar 1 school. Mr. Frank is hier begonnen en na 40 jaar in Drogeham geweest te zijn ook weer geëindigd".

Bronnen/literatuur:

- Naast het reeds genoemde:
- Simon Hoeksma, div. publicaties over Drogeham e.o.
- S. Nicolai, Pzn, idem
- J. Dotinga, "De Ham, in doarp op 'e sannen", 1980
- gemeente-archief Achtkarspelen
- archief Stichting Oud-Achtkarspelen.

Met dank aan de basisschooldirecteur K. de Jong te Drogeham voor de verstrekte informatie en de gebruikmaking van zijn fotocollectie.

Dit was een publicatie van de Stichting Oud-Achtkarspelen.

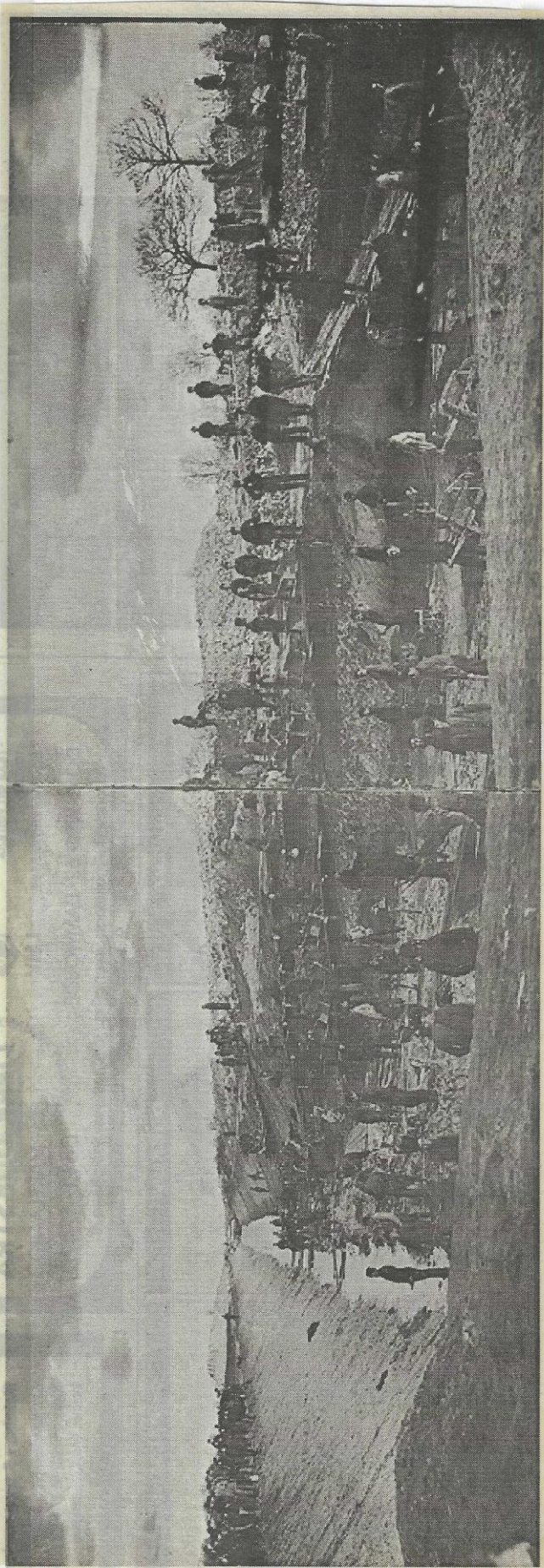
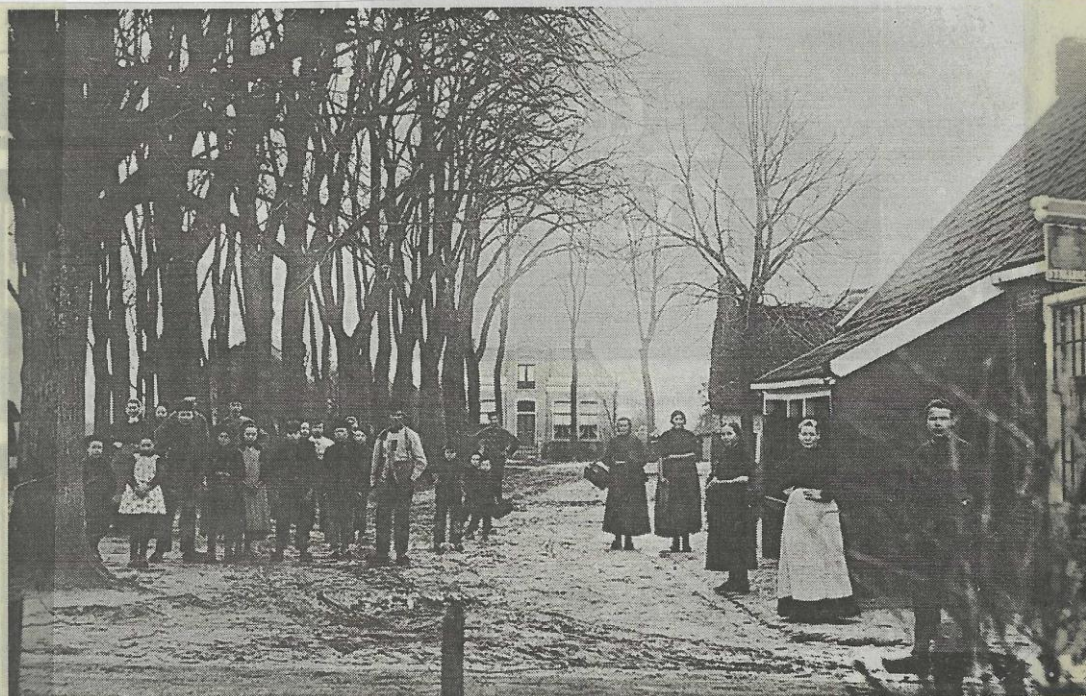

Foto van het graven van de Drogehamstervaart in 1891, nog met behulp van schop en kruiwagen.

Een karakteristiek gedeelte van de Oudevaart te Drogeham afgebeeld op een schilderij van de heer Bouke de Jong (1904-1951). Geschilderd is het einde van de vaart nabij de Kromelle, zoals de situatie was rond 1930.

Foto van de brink te Drogeham rond 1910. Rechts café 'Het Gouden Wagentje' van de familie Wijma.